

تسلیم نقشه و اسرار مربوط به سیاست داخلی یا خارجی کشور به افراد فاقد صلاحیت - بخش دوم

تحلیل جرم

دکتر محمد جعفر حبیبزاده، مهدی هوشیار

است که تا نظر خود مبنی بر منع امری یا لزوم انجام تکلیفی را به شهروندان اعلام نکرده است، آنان را به خاطر ارتکاب محرمات یا ترک واجبات مواخذه و مجازات کند (حبیب زاده و توحیدی فرد، قانونمداری در قلمرو حقوق کیفری/ ۷ تا ۶۷). در قرآن کریم واژه خیانت و مشتقات آن شانزده مرتبه تکرار شده است. بر اساس شأن نزولی که برای آیه ۲۷ سوره انفال: «یا ایها الذین امنوا لا تخونوا الله و الرسول و تخونوا امنیکم و انتم تعلمون» نقل شده است، مورد مصداق خیانت به کشور و جاسوسی است. زیرا در شأن نزول آیه، جابر بن عبدالله انصاری نقل می کند که جبرئیل نزد پیامبر (ص) نازل شد و خبر آگاه شدن ابوسفیان از جنگ را به حضرت داد و از وی خواست تا خبر فاش نشود ولی یکی از منافقین خبر را برای ابوسفیان فرستاد. خیانت ضد امانت است و در آیه ۲۷ سوره انفال بحث خیانت در امانت مطرح شده که از سیاق آیه و مناسبت حکم با موضوع به نظر می رسد که منظور خیانت در امانتی است که از سوی خداوند و رسولش در اختیار انسانها قرار داده شده است و آن خیانت به کشور اسلامی است (ساریخانی، جاسوسی/ ۷۹). بر این اساس قانونگذار در ماده ۵۰۱ ق.م.ا چنین مقرر کرده است: «هر کس نقشه ها و یا اسرار و یا اسناد و تصمیمات راجع به سیاست داخلی و یا خارجی کشور را علماً و عامداً در اختیار افرادی که صلاحیت دسترسی به آنها را ندارند قرار دهد یا از مفاد آن مطلع کند؛ به نحوی که متضمن نوعی جاسوسی باشد نظر به کیفیات و مراتب جرم به یک تا ده سال حبس محکوم می شود». ماده مذکور جانشین ماده ۷ ق.ت. ۱۳۶۲ گردیده است که آن

اسناد راجع به سیاست داخلی یا خارجی یک کشور و تسلیم آن به کشور دیگر». همانطور که ذکر شد در مقررات جاری جمهوری اسلامی ایران مصادیقی از جاسوسی در قانون آمده است که قصد ما در این تحقیق تحلیل جرم (تسلیم نقشه و اسرار مربوط به سیاست داخلی و خارجی به اشخاص فاقد صلاحیت) موضوع ماده ۵۰۱ ق.م.ا است. در مورد نظامیان نیز این جرم در ماده ۲۶ ق.م.ج.ن.م. مصوب ۱۳۸۲ پیش بینی شده است که ضمن بحث، به تحلیل این ماده نیز می پردازیم.

۲. رکن قانونی

بنابر اصل قانونی بودن جرم، هیچ عملی جرم نیست مگر آنکه قبلاً به وسیله قانونگذار به عنوان جرم تعیین و برای آن مجازات مقرر شده باشد و طی تشریفات قانونی به شهروندان اعلام شده باشد. این موضوع در حقوق اسلام به عنوان اصل مستقلی مطرح نشده است؛ ولی می توان با استناد به مفهوم بسیاری از آیات، روایات و قواعد و اصول فقهی آن را ثابت دانست. از جمله آیه ۷ سوره طلاق (لَا یُکَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا اِلَّا مَا اَتَّاهَا)، آیه ۱۵ سوره اسراء (ما کُنَّا مُعَذِّبِینَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا)، آیه ۵۹ سوره قصص و آیه ۱۶۵ سوره نساء حاکی از آن است که اعمال مجازات پس ابلاغ احکام الهی توسط پیامبر (ص) امکان پذیر است. به علاوه، قاعده عقلی «قیح عقاب بلا بیان» حاکی از آن است که برای شارع و به تبع او، حاکم اسلامی قبیح

بخش اول این مقاله را در شماره پیشین ماهنامه قضاوت خواندید. آنچه می آید بخش دوم و پایانی آن است.

اگر مرحله اول (جمع آوری اطلاعات) به قصد جاسوسی و تسلیم اطلاعات به دشمن انجام شود؛ با معیار قصد جاسوسی، می تواند جرم به حساب آید. طبق تئوری دوم (تئوری عینی)، مرتکب علاوه بر جمع آوری اطلاعات باید آنها را به طرف مقابل هم تسلیم کند و اگر مرحله دوم (تسلیم) انجام نشود، جرم جاسوسی واقع نشده است. این تئوری با توجه به لزوم تفسیر مضیق نصوص کیفری منطقی

جاسوسی عبارت است از تجسس و گردآوری اطلاعات و اسناد راجع به سیاست داخلی یا خارجی یک کشور و تسلیم آن به کشور دیگر

تر به نظر می رسد و با اصول کلی حقوق کیفری نیز مطابقت دارد. به موجب ماده ۷۵ (ع ف) قانون مجازات مصر: «اگر شخصی که طبق قانون موظف به حفظ نقشه ها و اسرار بوده، آنها را به افراد فاقد صلاحیت تسلیم نماید، مرتکب جرم خیانت به کشور شده است» (جندی عبدالملک، الموسوعه الجنائیه/ ۱۰۲). همچنین به موجب ماده ۲۷۳ قانون مجازات سوریه، صرف جمع آوری اطلاعات و اسناد موجب تحقق جرم نیست و تا زمانی که آن اسرار افشا و اسناد به افراد فاقد صلاحیت تسلیم نشوند، جاسوسی محقق نمی شود (ریاض النخانی، شرح قانون العقوبات/ ۲۷۳). بر این مبنا می توان تعریف زیر را از جرم جاسوسی ارائه نمود: «جاسوسی عبارت است از تجسس و گردآوری اطلاعات و

ماده نیز ناسخ ماده ۶۷ قانون مجازات عمومی بود. علاوه بر آن به موجب ماده ۲۶ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۹: «هر نظامی که اسناد و مدارک، مذاکرات، تصمیمات یا اطلاعات طبقه‌بندی شده را در اختیار افرادی که صلاحیت اطلاع نسبت به آنها را ندارند؛ قرار دهد یا به هر نحو آنان را از مفاد آن مطلع سازد به ترتیب ذیل محکوم می‌شود:

الف) هر گاه اسناد، مذاکرات، تصمیمات یا اطلاعات، عنوان به کلی سری داشته باشد به حبس از سه تا پانزده سال.

ب) هر گاه اسناد، مذاکرات، تصمیمات یا اطلاعات، عنوان سری داشته باشد به حبس از دو تا ده سال.

ج) هر گاه اسناد، مذاکرات، تصمیمات یا اطلاعات، عنوان خیلی محرمانه داشته باشد به حبس از سه ماه تا یک سال

تبصره ۱- هر گاه اسناد، مذاکرات، تصمیمات یا اطلاعات، عنوان محرمانه داشته باشد از طرف فرمانده یا رئیس مربوط تنبیه انضباطی خواهد شد.

تبصره ۲- هر گاه اعمال فوق به موجب قوانین دیگر مستلزم مجازات شدیدتری باشد مرتکب به مجازات شدیدتر محکوم خواهد شد.

تبصره ۳- طبقه‌بندی و تغییر طبقه‌بندی اسناد و مدارک، مذاکرات، تصمیمات و اطلاعات و طرز نگهداری اسناد طبقه‌بندی شده به موجب دستورالعملی است که توسط ستاد کل نیروهای مسلح تهیه و پس از تصویب فرماندهی کل قوا جهت اجرا ابلاغ می‌گردد».

۳. رکن مادی

علاوه بر رفتار مجرمانه، کلیه شرایطی که به جنبه مادی و خارجی جرم (پیکره جرم) مربوط می‌شوند و به قصد و اراده مرتکب مربوط نیستند، تحت عنوان رکن مادی مطرح می‌گردند که در زیر توضیح داده می‌شود.

الف) رفتار مجرمانه

رفتار مجرمانه جرم مذکور در ماده ۵۰۱ دو مصداق دارد و هر دو مصداق نیز ترکیبی است: ۱- جمع‌آوری نقشه‌ها یا اسرار و تصمیمات راجع به سیاست داخلی و خارجی کشور و تسلیم آن به افراد فاقد صلاحیت ۲- جمع‌آوری نقشه‌ها یا اسرار و تصمیمات راجع به سیاست داخلی و یا خارجی کشور و مطلع کردن افراد فاقد صلاحیت از مفاد آنها. رفتار مجرمانه این جرم مرکب است و تا زمانی که هر دو جزء آن محقق نشود (جمع‌آوری و تسلیم - جمع‌آوری و مطلع ساختن) جرم نمی‌شود. به طور کلی ارائه اسرار یا اسناد و یا تصمیمات به دیگری ممکن است از طریق مطلع کردن او باشد که معمولاً به طور شفاهی صورت می‌گیرد و یا از طریق در اختیار قرار دادن آنها صورت گیرد که معمولاً از طریق کتبی و یا به طریق تسلیم سند یا نقشه واقع می‌شود که هر دو صورت

رفتار مرتکب، فعل مثبت است و شامل ترک فعل نمی‌شود. در این مورد، نحوه تحصیل اطلاعات مذکور توسط مرتکب مورد توجه قانونگذار قرار نگرفته است و به هر طریقی که تحصیل شده باشد مشمول عنوان مذکور قرار می‌گیرد. لذا خواه مرتکب کارمند دولت باشد و به لحاظ مأموریت موضوعات مذکور را در اختیار داشته باشد و خواه فردی عادی بوده، از راههای دیگری اطلاعات و

اسناد مذکور را تحصیل کرده باشد، در صورت تسلیم آنها به افراد فاقد صلاحیت یا مطلع کردن افراد مذکور از اطلاعات مورد نظر، مشمول حکم قانون می‌شود. همچنین لازم نیست مطلع کردن و در اختیار قرار دادن به طور مستقیم باشد، بلکه اگر مع‌الواسطه هم واقع شود. مثلاً از طریق پیام تلفنی، تلکس، فاکس، میل و امثال آنها باشد نیز مشمول مقرر مذکور است. حتی مطلع کردن مستلزم جابجایی اسناد نیست، لیکن به هر حال باید رفتار مرتکب همراه با مواضعه و تبانی یا فرد

فاقد صلاحیت باشد که این فرد ممکن است، مأمور دولت خارجی باشد. در مورد نظامیان نیز رفتار مجرمانه شامل مطالبی است که بیان شد. از عبارت «به نحوی که متضمن نوعی جاسوسی باشد» چنین استنباط می‌شود که باید بین مرتکب و فرد مطلع شده به نحوی هماهنگی وجود داشته باشد که در نهایت دولت خارجی بر اطلاعات مذکور وقوف پیدا کند. لذا اگر فرد غیر صالح از اسرار و تصمیمات مطلع شود، لیکن این اقدام متضمن نوعی جاسوسی نباشد، مشمول ماده ۵۰۱ نمی‌شود. چنانچه اگر مرتکب در اثر سهل انگاری و عدم رعایت مقررات مربوط به طبقه‌بندی اسناد و نه به عمد باعث شود فرد فاقد صلاحیت از اسرار و تصمیمات مذکور مطلع شود؛ مشمول ماده ۵۰۱ نمی‌گردد. البته با توجه به عدم تعریف جاسوسی در قانون، آوردن عبارت (به نحوی که متضمن

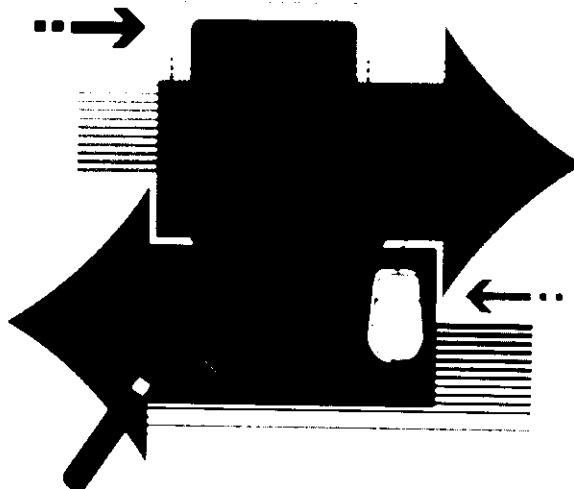
نوعی جاسوس باشد) قابل توجه نیست و منجر به اتهامات متعدد و تفسیرهای گوناگون می‌شود و بهتر است مقنن به صراحت مقصود خود را از تحقق جاسوسی در این فرض بیان کند.

ب) موضوع جرم

موضوع این جرم عبارت است از نقشه، اسرار، اسناد و تصمیمات راجع به سیاست داخلی و خارجی کشور که بیشتر مربوط به جنبه اعمال حاکمیت دولت است. منظور از نقشه‌ها، کروکی استحکامات یا اسلحه خانه و ابزار مهمات یا بنادر و یا اسکله‌های دولتی یا پایگاهها و سربازخانه‌ها و یا نقشه حرکات جنگی و نقشه کارخانجات و پلها و سدها و نیروگاهها و معادن و امثال آن و اسنادی است که موثر در سیاست داخلی یا خارجی و در نهایت بر ضد امنیت داخلی و خارجی کشور است (گلدوزیان، محشای، قانون مجازات اسلامی/۲۲۳). منظور از اسرار هر گونه اطلاعات محرمانه است که فاش شدن آنها خلاف موازین قانونی است. به

جرایم، به لحاظ وسیله مورد استفاده فاعل متفاوتند. در بعضی جرایم، وسیله در تحقق جرم بی تاثیر است و رفتار مجرمانه با هر وسیله ای واقع شود، جرم تحقق پیدا می کند. در برخی دیگر به رغم آنکه وسیله در تحقق جرم موثر نیست، ممکن است در تشدید مجازات مرتکب موثر باشد

موجب ماده ۱ قانون مجازات انتشار و افشای اسناد محرمانه و سری دولتی مصوب ۱۳۵۳/۱۱/۲۹: «اسناد، هر گونه نوشته یا اطلاعات ثبت یا ضبط شده مربوط به وظایف و فعالیت‌های وزارتخانه‌ها و موسسات دولتی و وابسته به دولت و شرکت‌های دولتی از قبیل مراسلات، دفاتر، پرونده‌ها، عکس‌ها، نقشه‌ها، کلیشه‌ها، نمودارها، فیلم‌ها، میکروفیلها و نوارهای ضبط صوت که در مراجع مذکور تهیه و یا به آن مراجع رسیده باشد. اسناد دولتی سری اسنادی است که افشای آنها مغایر با مصالح دولت و یا مملکت باشد. اسناد دولتی محرمانه اسنادی که افشای آنها مغایر با مصالح خاص اداری سازمانهای مذکور در این ماده باشد». به موجب ماده ۲۶ ق.م.ج.ن.م. اسناد بر حسب طبقه‌بندی مور حکم قرار گرفته و مجازات‌های متفاوت برای هر یک از آنها در نظر گرفته شده است. در حالی که در ماده ۵۰۱ ق.م.ا. اسناد بر اساس محتوای آنها (سیاست داخلی و خارجی) مورد توجه قرار گرفته است؛ در ماده مذکور، اسناد اطلاعات طبقه بندی شده مورد حکم قرار گرفته است. در مورد طبقه‌بندی اسناد به موجب آیین نامه طرز نگهداری اسناد سری و محرمانه دولتی و طبقه‌بندی آنها، مصوب ۱۳۵۴/۱۰/۱ هیات وزیران: «اسناد به کلی سری اسنادی هستند که افشای غیر مجاز آنها بر اساس حکومت و مبانی دولت ضرر جبران ناپذیری می‌رساند؛ اسناد سری اسنادی هستند که افشای غیر مجاز آنها منافع عمومی و امنیت ملی را دچار مخاطره می‌کند؛ اسناد خیلی محرمانه اسنادی هستند که افشای غیر مجاز آنها نظام امور سازمانها را مختل و اجرای وظایف اساسی آنها را

شود. جرم تحقق پیدا می کند؛ مانند قتل، سرقت. در برخی دیگر به رغم آنکه وسیله در تحقق جرم موثر نیست، ممکن است در تشدید مجازات مرتکب موثر باشد. مانند سرقت که اگر مسلحانه باشد، مجازات مرتکب تشدید می شود. هرچند ماهیت سرقت مسلحانه با سرقت ساده که ریودن بدون رضایت مال غیر است، تفاوتی ندارد. ماهیت بعضی جرایم به نحوی است که در تحقق آنها به کاربردن وسیله توسط مرتکب شرط شده است؛ مانند کلاهبرداری. برای تحقق این جرم استفاده از وسیله خاصی مورد نظر نیست و به هر طریقی خواه تسلیم کتبی، شفاهی، از طریق تلکس، فاکس، تلفن، پست الکترونیک و غیره که موضوع جرم در اختیار فرد فاقد صلاحیت قرار گیرد مشمول عنوان مذکور است.

د) شخصیت بزهارکار

با توجه به عبارت (هرکس) که در ابتدای ۵۰۱ ق.م.ا آمده است، مرتکب اعم از اتباع داخلی و خارجی است و منحصر به اجنبی نیست که در این خصوص قبلاً یادآور شدیم که شرط تبعه بیگانه بودن در جاسوسی در قانون ایران رعایت نشده است. بر خلاف حقوق فرانسه که در آن کشور، جرم تبعه را خیانت و غیر تبعه (خارجی) را جاسوسی می نامند. همچنین مرتکب ممکن است کارمند دولت و مسئول نگهداری اسناد و اطلاعات مذکور باشد یا نباشد. در خصوص نظامیان با توجه به ماده ۲۶ ق.م.ج.ن.م. اگر فرد نظامی مرتکب جرم مذکور شود، بر اساس ماده اخیر الذکر مجازات می شود.

ه) شخصیت ذنبع

در این ماده، فرد غیر صالح عام است؛ خواه متعلق به تشکیلات صاحب سر (بزهارکار) باشد و خواه نباشد و خواه تبعه ایران و یا اجنبی باشد، تفاوتی نمی کند. مهم این است که فردی که اطلاعات به او تسلیم شده، صلاحیت و قوف بر آن را نداشته باشد ولو اینکه خود از افراد مسئول در نظام سیاسی و اداری بوده و بر حسب مورد واجد اطلاعاتی است که اختصاصی به او دارد.

(و) عامل زمان و مکان

برای تحقق این جرم زمان و مکان وقوع جرم بی تاثیر است و این جرم در هر زمان و مکانی قابلیت تحقق دارد. منتهی به موجب ماده ۵۰۹ ق.م.ا که مقرر می دارد: «هر کس در زمان جنگ مرتکب یکی از جرایم علیه امنیت داخلی و خارجی موضوع این فصل شود به مجازات اشد همان جرم محکوم می گردد»، اگر این جرم در زمان جنگ واقع شود، مجازات مرتکب تشدید می گردد.

ز) نتیجه مجرمانه

در جرم مذکور صرف ارتکاب رفتار مجرمانه که رفتاری مرکب است (جمع آوری و تسلیم) موجب تحقق جرم است. به عبارت دیگر جرم مذکور از جرایم مطلق است و همین که نقشه یا سند یا تصمیم عالماً و عامداً در اختیار فرد فاقد صلاحیت قرار گیرد (تحقق رفتار مجرمانه) جرم کامل شده است. برخی معتقدند که رفتار مجرمانه این جرم، شامل جمع آوری اطلاعات و اسناد و نتیجه مجرمانه عبارت از تسلیم آنها به افراد فاقد صلاحیت است (کاردان، بررسی جرم جاسوسی در

نیز باشد) (میر محمد صادقی، جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی ۸۸). به موجب ماده ۲۵ ق.م.ج.ن.م: «منظور از دشمن عبارت است از اشرا، گروهها و دولت‌هایی که با نظام جمهوری اسلامی ایران در حال جنگ بوده یا قصد بر اندازی آن را دارند و یا اقدامات آنان بر ضد امنیت ملی است».

در مورد تصمیمات راجع به سیاست داخلی یا خارجی، برخی معتقدند اگر چه اطلاق ماده اموری مثل اقتصاد و فرهنگ و نظایر آنها را نیز در برمی گیرد، اما به قریبه حالیه (و حتی مقاله) می توان پی برد که منظور از سیاست داخلی یا خارجی کشور، سیاست‌های مربوط به امنیت داخلی و خارجی کشور است (زراعت، شرح قانون مجازات اسلامی ۵۳).

بعضی نیز معتقدند منظور از سیاست داخلی یا خارجی همه آن چیزی

است که به اداره حکومت از بعد داخلی یا خارجی مربوط می شود (آشوری، دانشنامه سیاسی ۱۲۲). بدین ترتیب افشای یک تصمیم اقتصادی یا نظامی مهم مجرمانه نیز می تواند مشمول ماده قرار گیرد و نباید تصور کرد که تصمیم اقتصادی به سیاست داخلی یا خارجی مربوط نمی شود. واژه نقشه و اسناد و تصمیمات عام است و اعم از رسمی، غیر رسمی، چاپی و غیر چاپی، اصل یا کپی می شود. از قید سیاست داخلی و خارجی و سیاق قانون گذاری که گفته است: «در اختیار افراد فاقد صلاحیت قرار دهد» استنباط می شود که اطلاعات مندرج در آنها باید مجرمانه باشد. بدیهی است موارد خیلی مجرمانه، سری و به طور کلی سری هم مشمول آن می شود. به علاوه هر اطلاعاتی که نباید در اختیار طرف مورد نظر قرار گیرد، نیز نسبت به او مجرمانه محسوب می شود و ملاک تحقق این شرط ضوابط و مقررات اداری است و دادگاه می تواند به اقتضای موضوع از مراجع ذی ربط استعلام کند.

لیکن با توجه به عبارت (مضمّن نوعی جاسوس باشد) قطعاً اطلاعات مذکور باید برای امنیت کشور مخاطره آمیز باشد و دسترسی فرد فاقد صلاحیت به آن موجب به خطر افتادن امنیت مذکور گردد. همچنین اسناد، تصمیمات و ... افاده نوع می کند و منظور قانون گذار تکرار یا تعدد آنها نیست.

ح) وسیله مجرمانه

جرایم به لحاظ وسیله مورد استفاده فاعل متفاوتند. در بعضی جرایم، وسیله در تحقق جرم بی تاثیر است و رفتار مجرمانه با هر وسیله ای واقع

هر نظامی که اسرار نظامی، سیاسی، امنیتی، اقتصادی یا صنعتی مربوط به نیروهای مسلح را به دشمنان داخلی یا بیگانگان با منابع آنان تسلیم و یا آنان را از مفاد آن آگاه سازد به مجازات محارب محکوم خواهد شد

نا ممکن می کند و بالاخره اسناد مجرمانه اسنادی هستند که افشای غیر مجاز آنها موجب اختلال امور داخلی یک سازمان شده یا با مصالح اداری آن سازمان مغایر باشد. رعایت اصل تناسب ترتیبی جرم و مجازات در این ماده از نکات مهمی می باشد که مورد توجه مقنن قرار گرفته است. نکته دیگر اینکه آنچه در ماده ۲۶ ق.م.ج.ن.م. پیش بینی شده: مربوط به موردی است که اسرار در اختیار افراد فاقد صلاحیت که لزوماً دشمن نیستند، قرار گیرد. بدیهی است هر گاه این اسرار در اختیار دشمن قرار گیرد، فرد نظامی مشمول مجازات شدیدتری قرار می گیرد.

مطابق بند ج ماده ۲۴ قانون مذکور: «هر نظامی که اسرار نظامی، سیاسی، امنیتی، اقتصادی و یا صنعتی مربوط به نیروهای مسلح را به دشمنان داخلی یا بیگانگان با منابع آنان تسلیم و یا آنان را از مفاد آن آگاه سازد به مجازات محارب محکوم خواهد شد».

منظور از دشمن در این ماده و مواد مشابه، چه در قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح و چه در قانون تعزیرات، جز در مواردی که قریه دیگری وجود داشته باشد، لزوماً دولتی که در حال جنگ با ایران است نمی باشد و حتی دولت بودن یا خارجی بودن آن هم شرط نیست، بلکه منظور از آن هر فرد، گروه، سازمان یا دولتی است که در جهت مقابله و مبارزه با نظام جمهوری اسلامی ایران و بر هم زدن امنیت کشور تلاش می کند و حتی ممکن است که آن فرد، گروه یا سازمان دارای تابعیت ایرانی

حقوق جزای ایران و سیر تطور آن / ۷۵). در حالی که به نظر می‌رسد رفتار مجرمانه این جرم مرکب بوده و زمانی که جزء اول رفتار مجرمانه (جمع‌آوری اطلاعات) یا جز دوم (تسليم اطلاعات) همراه شود، جرم محقق می‌شود. از آنجا که ماده تصریح دارد که باید متضمن نوعی جاسوسی باشد؛ به نظر می‌رسد نتیجه مترتب بر تسلیم اطلاعات، تضمن به نوعی جاسوسی است که مستلزم وجود مواضع و تیبانی با دولت خارجی است تا اطلاعات و اسناد تسلیمی مورد استفاده و بهره‌برداری قرار گیرد.

۴. رکن روانی

با توجه به ماده ۵۰۱ ق.م.ا مرتکب باید قصد در اختیار قرار دادن اطلاعات به افراد فاقد صلاحیت و یا مطلع کردن افراد فاقد صلاحیت از اطلاعات مذکور را داشته باشد (سوء نیت عام) و الا اگر به دلیل سهل‌انگاری در نگهداری اطلاعات، افراد فاقد صلاحیت به اطلاعات مورد نظر دسترسی پیدا کنند مشمول این ماده نمی‌شود.

علاوه بر عمد مرتکب در وقوع رفتار مجرمانه، علم وی نیز شرط تحقق جرم است که شامل دو جزء می‌شود: ۱- علم مرتکب به مجرمانه بودن اسناد، اسرار و تصمیمات ۲- علم مرتکب به عدم صلاحیت افرادی که اطلاعات را به آنها می‌دهد یا آنها را از مفاد اطلاعات آگاه می‌کند. لذا اگر مرتکب علم به هر دو جزء مذکور نداشته باشد، رکن روانی مخدوش است.

در صورت احراز علم وی در وقوع جرم نیازی به احراز سوء نیت خاص نیست، چون علم وی جایگزین سوء نیت خاص و به منزله آن است. با توجه به ماده ۲۶ ق.م.ج.ن.م. مرتکب نظامی باید قصد در اختیار قرار دادن اطلاعات طبقه‌بندی شده را به افراد فاقد صلاحیت و یا مطلع کردن افراد فاقد صلاحیت از اطلاعات مذکور را داشته باشد (سوء نیت عام) هر چند برخلاف ماده ۵۰۱ ق.م.ا در این ماده قید عالماً، عامداً ذکر نشده است؛ بدیهی است که مرتکب نظامی باید علم به مجرمانه بودن اسناد و اطلاعات طبقه بندی شده و علم به فاقد صلاحیت بودن افرادی که اطلاعات را به آنها می‌دهد را داشته باشد، در غیر اینصورت رکن روانی مخدوش می‌شود.

نتیجه‌گیری

از مجموع آنچه [در] مورد جرم تسلیم نقشه‌ها، اسرار، اسناد و تصمیمات راجع به سیاست داخلی یا خارجی کشور گفته شد، این نتایج حاصل می‌شود: ۱- با توجه به عدم تعریف قانونی از جرم جاسوسی و ارائه دیدگاه‌های مختلف در این مورد، با مورد نظر قرار دادن دو تئوری ذهنی و عینی و این که طبق تئوری ذهنی دامنه این جرم بسیار وسیع شده و با اصول کلی حقوق کیفری از جمله التزام به تفسیر مضیق نصوص کیفری مضابقت و همخوانی ندارد؛ با پذیرش تئوری عینی، بیان نمودیم که برخلاف نظر کسانی که صرف جمع‌آوری اطلاعات به قصد تسلیم به طرف ذی‌نفع را کافی برای تحقق جرم دانسته‌اند، معتقدیم که تفسیر

مضیق قوانین کیفری ایجاب می‌کند که فقط زمانی مرتکب این جرم را مسئول بدانیم که علاوه بر جمع‌آوری اطلاعات، آن را به افراد فاقد صلاحیت تسلیم نماید. به عبارت دیگر رفتار مجرمانه در این جرم مرکب بوده و در صورت ارتکاب هر دو جزء رفتار مجرمانه (جمع‌آوری و تسلیم اطلاعات) جرم محقق می‌شود.

۲- جرم مذکور از لحاظ نتیجه مجرمانه، جرمی مطلق است و صرف ارتکاب رفتار مجرمانه (جمع‌آوری و تسلیم اطلاعات) موجب تحقق جرم می‌شود.

۳- از نظر رکن روانی، مرتکب این جرم علاوه بر قصد ارتکاب رفتار مجرمانه یعنی در اختیار دادن اطلاعات به افراد فاقد صلاحیت و یا مطلع کردن افراد فاقد صلاحیت از اطلاعات مذکور (سوء نیت عام)، باید در ارتکاب جرم عالم و عامد باشد. لذا علم مرتکب به مجرمانه بودن اسناد و تصمیمات راجع به سیاست داخلی یا خارجی کشور و همچنین علم به عدم صلاحیت افرادی که اطلاعات را به آنها می‌دهد، شرط تحقق جرم است.

فهرست منابع

۱. آرتور کوستن، سن، ایران در زمان ساسانیان، ترجمه رشید یاسمی، ج سوم، کتاب فروش ابن سینا، تهران، ۱۳۴۵.
۲. آشوری، محمد، عدالت کیفری (مجموعه مقالات)، ج اول، گنج دانش، ۱۳۷۶.
۳. اسلامی، محمد رضا، جرم سیاسی و مطالعه تطبیقی آن، پایان نامه دکتری دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۰.
۴. ابن منظور، ابوالفضل، لسان العرب، دارالاحیاء التراث العربی، ج ۲، ۱۴۰۸ ه.ق.
۵. اشرف احمدی، احمد، قانون و دادگستری در شاهنشاهی ایران باستان، شورای مرکزی جشن شاهنشاهی ایران، بی تا.
۶. جندی عبدالملک، الموسوعه الجنائیه، ج سوم، دارالاحیاء التراث العربی، بیروت، بی تا.
۷. حبیب‌زاده، محمد جعفر و توحیدی فرد، محمد، قانون‌مداری در قلمرو حقوق کیفری، ج اول، نشر دادگستر، ۱۳۶۸.
۸. ریاض الخانی، محمد، شرح قانون العقوبات، المستشاریه الثقافیه الجمهوریه السلامیه الیرانیه فی دمشق، دمشق، ۱۴۰۵ ه.ق.
۹. کاردان، محمد، بررسی جرم جاسوسی در حقوق جزای ایران و سیر تطور آن، پایان نامه رشته حقوق جزا و جرم شناسی دانشگاه تهران، ۱۳۷۷.
۱۰. گلدوزیان، ایرج، محشای قانون مجازات اسلامی، ج چهارم، نشر میزان، ۱۳۸۳.
۱۱. میر محمد صادقی، حسین، جریم علیه امنیت و آسایش عمومی، ج چهارم، نشر

بر خلاف نظر کسانی که صرف جمع‌آوری اطلاعات به قصد تسلیم به طرف ذی‌نفع را کافی برای تحقق جرم دانسته‌اند، معتقدیم که تفسیر مضیق قوانین کیفری ایجاب می‌کند که فقط زمانی این جرم را مسئول بدانیم که علاوه بر جمع‌آوری اطلاعات، آن را به افراد فاقد صلاحیت تسلیم نمایم.

۱۲. آشوری، داریوش، دانشنامه سیاسی، نشر مروارید، ۱۳۶۶.
۱۳. زراعت، عباس، شرح قانون مجازات اسلامی، ج اول، نشر فیض، ۱۳۷۷.
۱۴. رنه گارو، ژرژ، مطالعات نظری و علمی در حقوق جزا، ترجمه سید ضیاء الدین نقابت، ج ۳، انتشارات ابن سینا، ۱۳۴۸.
۱۵. محسنی، مرتضی، دوره حقوق جزای عمومی، ج اول، گنج دانش، ۱۳۷۵.
۱۶. ساریخانی، عادل، جاسوسی و خیانت به کشور، پایان نامه رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۷۵.
۱۷. سپهوند، امیر، حقوق جزای اختصاصی (جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی)، جزوه درسی دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی.
۱۸. شامبیانی، هوشنگ، حقوق جزای اختصاصی، ج اول، ج سوم، انتشارات ژوبین، ۱۳۷۶.
۱۹. ولیدی، محمد صالح، حقوق جزای اختصاصی، ج ۳، چ دوم، نشر داد، ۱۳۷۳.
۲۰. صناعی، پیروز، حقوق جزای عمومی، ج اول، ج پنجم، گنج دانش، ۱۳۷۲.
۲۱. مرکز مطالعات توسعه قضایی،

قانون مجازات فرانسه، ترجمه محمد رضا گودرزی بروجردی و لیلماقادی، معاونت حقوقی و توسعه قضایی فوه قضائیه، ج اول، نشر سلسبیل، ۱۳۸۶.

۲۲. معین، محمد، فرهنگ فارسی، ج اول، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۷۱.

23. A concise Dictionary Of Law, Oxford university press, 1988.

